

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM JARAYONIDA SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN YONDOSHUVNI AMALGA OSHIRISHNING MAZMUNI VA SHART-SHAROITLARI

Muxammadiyeva X. K.

Nizomiy nomidagi TDPU “Boshlang‘ich ta‘lim” fakulteti boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi kafedrasida katta o‘qituvchisi

Abdumajitov .X. A.

UzDJTU Filologiya va tillarini oqitish lingvistikasi 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7377753>

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich sinflarda fanining o‘qitish jarayonida didaktik o‘yinlardan foydalanish va uning metodologiyasi haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinflarda tabiatshunoslik fani, didaktik o‘yinli ta‘lim texnologiyalari, o‘quv jarayonidagi metodika, o‘qitish metodikasi, og‘zaki nutq, o‘quv jarayoni, shaxs, didaktika.

СОДЕРЖАНИЕ И УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТНООРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье освещены место и значение использования дидактико-игровых образовательных педагогических технологий, а также методика их применения в процессе обучения природоведению в начальных классах.

Ключевые слова: естествознание в начальных классах, образовательные технологии с дидактическими играми, методика в образовательном процессе, методика обучения, устная речь, образовательный процесс, личность, дидактика.

CONTENT AND CONDITIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF A PERSON-ORIENTED APPROACH IN THE PROCESS OF PRIMARY EDUCATION

Abstract. The article highlights the place and significance of the use of didactic-game educational pedagogical technologies, as well as the methodology for their application in the process of teaching natural history in primary school.

Keywords: natural science in elementary grades, educational technologies with didactic games, methodology in the educational process, teaching methods, oral speech, educational process, personality, didactics.

Bugungi kunda jahonda texnologiyalar va axborotlashtirish jarayonlarining rivojlanishi davrida boshlang‘ich ta‘limni isloh qilish, komil insonni tarbiyalash, ularga zamonaviy ta‘lim berish masalalari birinchi navbatda hal qilinishi kerak bo‘lgan muammo hisoblanadi.

Aynan, boshlang‘ich ta‘lim didaktik jarayonlarda bolaning rivojlanishi va ijtimoiy moslashishini ta‘minlash muhim va zaruriy bo‘lib hisoblanadi.

Boshlang‘ich ta‘lim uzluksiz ta‘limning boshlang‘ich bo‘g‘ini hisoblanadi. U bola shaxsini sog‘lom va yetuk, maktabda o‘qishga qiziqishni shakllantirish maqsadini ko‘zlagan holda, yetti yoshgacha oilada hamda davlat va nodavlat boshlang‘ich ta‘limga olib boriladi. Boshlang‘ich ta‘limning maqsad va vazifalarini tatbiq etishda jamoat va homiy tashkilotlari, mahalla, xalqaro fondlar faol ishtirok etadilar.

Boshlang‘ich ta‘lim-bolaning individual va yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda uning jismoniy va psixik rivojlanishini ta‘minlovchi, uni uzluksiz ta‘limning keyingi bosqichi har tomonlama maqsadli yo‘naltirilgan ta‘lim va tarbiya jarayonidir.

O'zbekistonda boshlang'ich ta'limni isloh qilishning asosiy omillaridan biri komil inson tarbiyasida "shaxs manfaatlarini va ta'lim ustuvorligi" masalalaridir. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 16 dekabrda "Boshlang'ich ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni [1], O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevralda 2017-2021-yillarga mo'ljallangan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi [11], PF-4947-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 sentyabrda "Boshlang'ich ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3261-son Qarori[10], O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 mayda O'zbekiston Respublikasi boshlang'ich ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son Qarori[9], O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 mayda "Boshlang'ich ta'lim faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son Qarori[7], O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Boshlang'ich ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son Qarorlarida ifoda etilgan boshlang'ich ta'lim jarayonida insonparvarlik omilini ta'minlaydigan "shaxs manfaatlarini va ta'lim ustuvorligi" g'oyalarning muhim ahamiyati ko'rsatib berilgan. O'zbekistonda shaxs manfaatlarini va ta'lim ustuvorligi mamlakatimizning ravnaqiga ravnaq qo'shuvchi davlat siyosati darajasidagi masaladir.

Ta'lim-tarbiya jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oluvchi uzluksiz ta'lim tizimi har tomonlama yetuk, barkamol avlodni yetishtirish uchun barcha shart-sharoitlarni yaratadi. Uzluksiz ta'lim deganda – o'quvchi shaxsini uzviy rivojlantirish maqsadida har bir ta'lim bosqichida pedagogik tizimning barcha tarkibiy qismlarining o'zaro muvofiqligi, istiqbolga yo'naltirilganligi tushuniladi[38].

2020 yil 23 sentyabrda O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi 637-sonli Qonunining qabul qilishini mavzuning dolzarbligini belgilaydi[2].

Boshlang'ich ta'limda pedagogik jarayon – ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan, pedagog faoliyat ta'sirida tashkiliy shakllantirilgan va mazmunan boyitilgan tizimdir. Bu tizimni boshqarishda va uning sifatini yuqori pog'onaga yuksaltirishda yangi yo'llarni topish, ta'lim jarayonini zamonaviy texnologiyalar bilan jihatlash, uni ma'naviy jihatdan yangilash, tarkibiy jihatdan texnik va texnologik qayta tuzish kabi chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda boshlang'ich ta'lim faoliyatini monitoring qilish, O'qituvchi kadrlarning salohiyatini oshirish, o'quvchilarda shaxsiy fazilatlarni tarkib toptirish, boshlang'ich ta'lim sohasida bolalar qamrovini oshirish bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi.

Shuningdek, boshlang'ich ta'lim didaktik jarayonlarda bolaning rivojlanishi va ijtimoiy moslashishini ta'minlovchi shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarni takomillashtirish vazifalari muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shu bilan birga, bolalarni maktab, o'quvchilarning intellektual, ruhiy, estetik, jismoniy, ma'naviy rivojlanishini ta'minlashning nazariy-metodologik asoslarini takomillashtirish ehtiyoji sezilmoqda[31].

Har tomonlama yetuk, komil insonni shakllantirish masalasining ko'p qirrali va murakkabligi hozirgi zamon tarbiya nazariyasi va amaliyoti uchun muhimligini ko'rsatib beradi. Bu vazifani pedagog kadrlar mahorati, ularning yetukligi, chuqur kasbiy bilimi, ko'nikma va malakasi, maxsus bilimsiz amalga oshirib bo'lmaydi. Bu borada maktablarda faoliyat

ko'rsatayotgan pedagogik kadrlarning kasbiy kompetentligini xam oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek: «Aqlli, zakovatli, ma'naviyatli yoshlarni tarbiyalay olsakkina, oldimizga qo'ygan maqsadlarga erisha olamiz, yurtimizda farovonlik va taraqqiyot qaror topadi»[26]. Bu esa, hozirgi vaqtda boshlang'ich ta'lim tizimida davr talabiga javob beradigan mutaxassislarini nazariy bilimlar bilan bir qatorda jahon andozalariga mos holatda tayyorlash, ularning malakasini oshirish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, boshlang'ich ta'limni isloh qilishning asosiy shartlaridan biri - buyuk ma'naviy fazilatlariga ega, insoniy fazilatlarini o'zida mo'jassamlashtirgan, yetuk kadr sifatida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar avlodini yetishtirishni talab etadi.

Hozirgi davrning talabi bu-boshlang'ich sinf o'quvchilarini axloqan va ma'nan yetuk, barkamol inson qilib tarbiyalash vazifalarini bajarishni talab etadi.

Boshlang'ich ta'lim didaktik jarayonlarda bolaning rivojlanishi va ijtimoiy moslashishini ta'minlovchi shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarni takomillashtirishda ta'lim tashkilotchining Davlat o'quv dasturlarini tahlil qilish, ularning sifatini oshirish, shu asosda boshlang'ich ta'lim tashkilotlari o'qituvchilari bilim, ko'nikma va malakasini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borish, o'quvchilarning aqliy, jismoniy, ma'naviy, estetik rivojlanishlarini ta'minlash zarurdir.

Ta'limning tarbiyaviy maqsadi – bola extiyojlarini tarbiyalash, pedagogik nuqtai-nazarni tadbiiq etish (kattalar tomonidan boshqarilayotgan jamoaviy faoliyatda bola tomonidan o'zining shaxsiy kechinmalari orqali "ahloqiy bosqichlar"ni bosib o'tish yo'li). Tarbiyaviy maqsadning mazmuni shundaki, bolada ahloqiy qadriyatlar tizimi, dunyoga hissiy-baholovchi munosabat shakllanadi. Ta'limiy maqsad shundan iboratki, bola ta'lim jarayonida o'zining aqliy ehtiyojlarini qondirib, uni o'rab turgan haqiqatni anglab boradi. Ta'limning tarbiyaviy, ta'limiy, rivojlantiruvchi, amaliy maqsadlari o'qitishning munosib vosita, usul va uslublarini tanlash sharti bilan tadbiiq etiluvchi va uslubiy tamoyillarni belgilovchi asosiy faktor bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa Mamlakatimizda boshlang'ich ta'lim tizimini tubdan isloh qilish jarayoniga oid shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarni joriy qilish ijtimoiy zarurat hisoblanadi. Bu ko'rsatma va ma'lumotlarni amalda qo'llash bugungi kunda boshlang'ich ta'lim sinflari muammolari bilan shug'ullanuvchi barcha O'qituvchi-o'quvchilari uchun nihoyatda muhim va dolzarb vazifadir.

Ta'lim-tarbiya to'g'risidagi qonun-qoida tamoyil, metod va usullarni bolalar bog'chalari amaliy hayoti bilan bog'lab, muammolarni hal qilish alohida ahamiyatlidir. Bunda boshlang'ich ta'lim sinflarida oila bilan uzviy hamkorlikda bolalarni har tomonlama rivojlantirish ishini amalga oshirish, bunday vazifalarni tadbiiq etish ham muhimdir. Chuniki, bu vazifalar birinchidan, bolalar sog'lig'ini mustahkamlashga, intellektual, ruhiy, estetik, jismoniy rivojlanishini ta'minlashga, ikkinchidan, ilmga qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirishga, uchinchidan, Vatanga, tabiatga muhabbatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xullas, boshlang'ich sinflarda fanni o'qitish jarayonida foydalaniladigan didaktik o'yinli darslarning quyidagi afzalliklari mavjud: - o'quvchilar didaktik o'yinli darslarga katta qiziqish bilan tayyorgarlik ko'radilar, natijada yangi bilimlarni o'zlashtirish samaradorligi sifatli bo'ladi; - didaktik o'yinli darslar boshlang'ich sinf o'quvchilarining ilk bor kasb tanlashida o'z kuchi, bilimi, iqtidorini sinab ko'rishda, uningdek, ularni hayotga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shundan kelib chiqib, boshlang'ich sinflarda fanning o'qitishda yoshga xos xususiyatlarni e'tiborga olgan holda ta'limning zamonaviy shakl va metodlarini takomillashtiruvchi o'quv-metodik qo'llanmalarni yaratish; - xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish institutlarida o'quvchilarning nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarini yanada takomillashtirish maqsadida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining zamonaviy bilim, ilmiy-metodik tayyorgarligini keltirilgan uslubga ko'ra takomillashtirish tavsiya etiladi.

REFERENCES

1. Berdieva O. Ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalar. // «Xalq ta'limi»jurnali, 2003, 1-son. –16-b.
2. Zikiryaev A. va boshqalar. O'quvchilar bilimini tekshirishda innovatsion texnologiyalar. // «Xalq ta'limi» jurnali, 2001, 6-son. –19-b.
3. Nishonaliev U. Yangi pedagogik va axborot texnologiyalari muammolari va yechimlari. // «Pedagogik ta'lim» jurnali, 2000, 3-son. –11-b.
4. Norbutaev X. Меjпредметные svyazi pri obuchenii prirodovedeniyu. // «Nachalnaya shkola». M., 2011, № 11. –S. 25.
5. Safarova R., Shermatov L. Pedagogikaning taraqqiyot yo'li. // «Xalq ta'limi» jurali, 2002, 2-son. –14-b.
6. Xolmetov M. Tarbiyada didaktik o'yinlarning ahamiyati. // «Ma'rifat»,
7. X.K Muxammadiyeva, FR Ismatullayeva. "BOSHLANG'ICH SINFLARDA DIDAKTIK JARAYONDA BOLANING RIVOJLANISHINI TA'MINLOVCHI TEXNOLOGIYALARNI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-PEDAGOGIK TAHLILI". 2022. Jurnal. Central Asian Research Journal for. Interdisciplinary Studies (CARJIS). 2(2). 77-82. ООО «THE FUTURE OF A NEW DAY». In the article is lightened the place and importance of didactic game educational technologies implementation in teaching of nature studies in the primary classes and its methodics in the teaching process.
8. Hayitov, A. I., & Miltikboyeva, Z. (2022, May). Methods of organization of native language classes in primary classes on the basis of interactive methods. In *E Conference Zone* (pp. 11-13).
9. Abdushukurova, D, Hayitov, A. I. (2022). Effective ways to organize mother tongue lessons in primary classes on the basis of interactive techniques. *Conferencea*, 30-32.
10. Bakhtiyarovna, M. Z. (2021). Integrated teaching of primary education. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 1332-1336.
11. Anvar, H. Integrated Approach to Improving Pedagogical Abilities of Future Primary Education Teachers. *JournalNX*, 197-201.